

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 5 februari 1929 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bestridande av kostnaderna för uppgående av riksgränsen mot Norge.

(3:e avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln, innefattande anslagen till justitiedepartementet, (punkt 35) föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för uppgående av riksgränsen mot Norge för sagda budgetår anvisa ett extra reservationsanslag å 70,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:ts att förskottsvis av andra huvudtiteln ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt före den 1 juli 1929.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till sid. 54—60 i statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden förenämnda dag.

Riksgränsen mot Norge har huvudsakligen tillkommit på grundval av tvenne traktater, den ena av den 26 oktober 1661 för den bohuslänska gränsen och den andra av den $\frac{21 \text{ september}}{2 \text{ oktober}}$ 1751 för den övriga delen av gränsen.

I nämnda traktater förklaras, att riksgränsen skall framgå genom vissa närmare angivna brytningspunkter. Bestämmelser om riksgränsens »redresserande, uthuggande och rörläggande» äro meddelade i en vid 1751 års traktat fogad s. k. kodicill. Enligt dessa bestämmelser skulle rös uppsättas ej blott i brytningspunkterna (huvudrös) utan även däremellan, »då distansen är lång och punkterna således situerade, att man icke kan se ifrån den ena till den andra» (mellanrös). Vid riksgränsens redresserande i skog skulle iakttagas, att gränsen »uthugges till 16 alnars bredd, 8 alnar på vardera sidan om linjen, varigenom gränsen bliver desto säkrare och rösen så mycket synbarare». Det sålunda stadgade utmärkandet av riksgränsen ägde rum under åren 1752—1766, och upprättades därvid särskilda kartor över gränsens sträckning.

Enligt föreskrift i kodicillen skulle gränslinjen vart tionde år uppgås, därvid gränsgatorna borde rensas från uppvuxen skog, och tillika borde efterses, om riksrösen vore »uti sitt behöriga och oskadda tillstånd». Denna

föreskrift ändrades sedermera genom en kungl. resolution, beslutad i sammansatt svenskt-norskt statsråd den 22 oktober 1845, så till vida, att gränsröjning och eftersyn skulle äga rum längs gränsen mot dåvarande Kristiania och Trendhjems stift vart femtonde år och längs den norr därom belägna gränsen vart tjugufemte år.

I 1661 års traktat förekomma inga bestämmelser vare sig om sättet för rörläggningen eller om eftersyn av gränsen. Vid den röjning av Dalslandsgränsen, som företogs år 1793, anmärktes emellertid, att gränsen mellan Bohuslän och Norge icke vore synbar och att den sannolikt ej någonsin blivit uppgången efter år 1661. I anledning härav bestämde Kungl. Maj:t år 1804, att, ehuru denna del av riksgränsen ej hade någon grund i 1751 års traktat, det likväl borde stå vederbörande å ömse sidor om gränsen fritt att träffa överenskommelse om röjning därstädes. En dylik gränsröjning kom också till stånd år 1817, och vid sedermera företagna röjningar av gränsen norr om Bohuslän hava förrättningarna städse utsträckt till gränsens ändpunkt vid Idefjorden.

De senaste gränsröjningarna försiggingo år 1896 för den norra gränsdelen från riksröset nr 204 till gränsen mot Finland (motsvarande gränsträckan utefter Lappland) samt år 1909 för den södra gränsdelen. Enligt gällande bestämmelser skulle alltså nya gränsröjningar hava ägt rum respektive åren 1921 och 1924, men dessa förrättningar blevo jämlikt beslut av Kungl. Maj:t den 3 december 1920 och den 27 juli 1923 tillvidare uppskjutna i anledning av att fråga uppkommit om företagande av en fullständig revision av gränsen mellan Sverige och Norge. Vid 1896 och 1909 års gränsröjningar hade nämligen upptäckts vissa felaktigheter beträffande gränsens beskaffenhet.

Med anledning av de felaktigheter, som vid 1909 års gränsröjning konstaterats, beslöt Kungl. Maj:t den 30 mars 1915 föreslå norska regeringen att gemensamt med den svenska regeringen vidtaga åtgärd i ändamål att verkställa en fullständig revidering och korrigering av gränsen mellan de båda rikena i dess helhet för att såväl i fråga om mellanrösens läge som gränsgatornas sträckning bringa gränsen i full överensstämmelse med 1751 års gränstraktat. Såsom svar härå anförde den norska regeringen, att en gränsreglering i enlighet med det svenska förslaget skulle för båda rikena medföra mycket betydliga utgifter i förhållande till genomförandet av det från norsk sida år 1909 framställda förslaget om rätlinig röjning av gränsen från rös till rös med bibehållande av de ursprungliga mellanrösen; och föreslog norska regeringen med hänsyn härtill, att till en början en beräkning av de med en gränsrevidering enligt det svenska förslaget förbundna kostnaderna måtte uppgöras samt att för sådant ändamål från norsk sida chefen för Norges geografiske opmaaling och från svensk sida chefen för rikets allmänna kartverk måtte bemyndigas att träda i direkt förbindelse med varandra till en förberedande konferens i saken som utgångspunkt för en förslagsvis gjord utgiftsberäkning och

ett eventuellt förslag i ämnet, varvid enligt norska regeringens uppfattning även borde upptagas frågan om utmärkande av gränsen med tidsenliga märken. Med föranledande av norska regeringens sistberörda förslag bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 25 september 1920 chefen för rikets allmänna kartverk att träda i direkt förbindelse med chefen för Norges geografiske opmaaling till en dylik förberedande konferens.

I skrivelse den 19 juni 1926 anmälde sedermera chefen för rikets allmänna kartverk, att, efter ingående förhandlingar mellan honom och chefen för Norges geografiske opmaaling, enighet vunnits om viss grund för beräkning av kostnaderna för riksgränsens ifrågasatta revidering och korrigerig m. m.; och överlämnades med skrivelsen

dels en mellan de båda kartverkscheferna i angivna hänseende träffad, den 15 och den 17 juni 1926 dagtecknad överenskommelse, upptagande tvenne under särskilda punkter närmare behandlade alternativ, nämligen: A) en korrigerig (reviderig) av riksgränsen för dess bringande i full överensstämmelse med 1751 års gränstraktat och dess försättande i tidsenligt skick samt B) arbeten, som ansåges önskvärda för att sätta gränsen i tidsenligt skick,

dels ock en av den svenske kartverkschefen rörande kostnaderna för Sveriges del för genomförande av de olika alternativen förslagsvis uppriktad beräkning, slutande enligt det förra alternativet å 307,000 kronor och enligt det senare alternativet å 103,000 kronor.

Sedan länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län hörts i anledning av kartverkschefens skrivelse, företog Kungl. Maj:t ärendet till förnyat övervägande och fann därvid enligt beslut den 9 juni 1927 förslaget om verkställande av en fullständig reviderig och korrigerig av gränsen mellan de båda rikena icke böra för Sveriges del vidhållas samt förordnade, att förhandlingar skulle upptagas med norska regeringen om en definitiv överenskommelse rörande traktatsenlig röjning och eftersyn av gränsen enligt det av kartverkscheferna framlagda alternativ B.

Sedan norska regeringen förklarar sig villig att under förbehåll av stortingets samtycke upptaga dylika förhandlingar, föreslogs från svensk sida, att fältarbetet skulle börjas år 1929 av tvenne blandade gränskommissioner, den ena vid landgränsens sydliga slutpunkt omkring den 10 maj och den andra vid riksröset nr 138 vid midsommartiden, samt att en representant från norsk sida skulle utses att med den svenske kartverkschefen överlägga om ett förslag, huvudsakligen i överensstämmelse med alternativ B, till för båda rikenas gränskommissioner gällande bestämmelser, avsedda att intagas i vederbörandes arbetsinstruktion. Norska regeringen svarade härtill, att den fortfarande under förbehåll av stortingets samtycke vore villig vidtaga åtgärder i syfte att arbetet vid gränsen skulle kunna taga sin början å angivna tider samt att direktören

för Norges geografiske opmaaling utsetts att med den svenske kartverkschefen dryfta förslag till arbetsinstruktion.

Kungl. Maj:t uppdrog därefter den 28 augusti 1928 åt den svenske kartverkschefen att efter överläggning med den från norsk sida utsedde representanten inkomma med förslag till instruktion för de båda gränskommissionerna, och har kartverkschefen med skrivelse den 20 december 1928 överlämnat sådant förslag.

Huvudsakliga innebörden av ovaunämnda med alternativ B betecknade förslag angående riksgrensens uppgående är följande.

Samtliga äldre riksrös (såväl huvudrös som mellanrös) bibehållas i sitt nuvarande läge. Hittills omarkerade brytningspunkter å riksgränsen, uppräknade i 1751 års gränstraktat, markeras med nya riksrös i den mån omständigheterna medgiva. Härjämte uppsätts nya riksrös eller s. k. utliggare efter vissa närmare angivna grunder (antalet sådana nya riksrös beräknas till 223 stycken). Nyuppförda riksrös, evad de sättas i brytningspunkt eller icke, betecknas med samma nummer som närmast åt sydhället belägna nuvarande riksrös med tillägg av en bokstav, t. ex. 187 A, 187 B o. s. v. Särskilda föreskrifter lämnas om sättet för uppförande av nya riksrös, reparation av äldre riksrös samt upphuggande av gränsgator. Det förutsättes, att gränslinjen mellan befintliga rös uppgås i möjligaste mån rätlinigt. Inskjutandet av nya mellanrös och utliggare i vederbörligt vertikalplan mellan vid gränsuppgången 1752—1766 satta rös utföres med den noggrannhet, som betingas av hänsyn till det praktiska livets behov, och under hänsynstagande till rimliga arbetskostnader. Någon ny detaljkarta över gränsen upprättas icke, utan befintliga topografiska kartor revideras.

Gränsuppgångens ledning uppdrages åt de båda rikenas kartverk och själva fältarbetet åt två särskilda gränskommissioner. Gränskommissionernas svenska personal skulle utgöras av sammanlagt 2 kommissarier (ålder och tjänsteställning motsvarande minst kaptens grad), 2 assistenter med geodetisk utbildning och övade i stakning, tillika förmän för arbetsstyrkan, 2 ledare av trängen, tillika lägerkommendanter, 2 ordonnanser, 2 kockar, 2 stenhuggare, 2 stenarbetare, 14 eller 12 skogsarbetare och 10 klövjehästförare. Härjämte erfordras visst antal klövjehästar. Vid behov anställas ytterligare arbetsstyrka å ort och ställe.

Under förutsättning att gränsuppgången organiseras på angivet sätt beräknas arbetet kunna fortskrida så, att söder om riksrös nr 126 uppgås 25 kilometer av gränsen per fältarbetsvecka och norr om samma riksrös 35 kilometer per fältarbetsvecka. Då gränsen söder om riksröset nr 126 är 370 kilometer och norr därom 1,243 kilometer lång, antages den förra gränsdelen kräva 15 arbetsveckor och den senare gränsdelen 35 à 36 arbetsveckor. För hela gränsuppgången skulle således åtgå 50 à 51 arbetsveckor. Gränsarbetet skulle pågå två år. Under första arbetsåret beräknas den ena gränskommissionen vara sysselsatt å sträckan från Idefjorden till riksröset nr 138 under tiden från omkring den 10 maj till början av september och den andra gränskommissionen å sträckan mellan riksrösen nr 138 och 191 från midsommar till början av september. Under det andra året skulle vardera kommissionen arbeta å återstående delar av gränsen från midsommar till början av september.

Kostnaderna för utförande av gränsröjningen enligt alternativ B hava, såsom redan nämnts, av chefen för rikets allmänna kartverk beräknats till 103,000 kronor. Av detta belopp beräknas åtgå till engångskostnader för nyanskaffning 9,693 kronor 40 öre, till traktamenten, avlöningar, hästlega, furage och transporter under fältarbeten sammanlagt 74,413 kronor 50 öre, till resekostnader vid de årliga resorna till och från arbetena å gränsen 6,218 kronor 30 öre, till kostnad för förbrukningsartiklar 1,757 kronor 42 öre, till slitningsersättning för från armén lånad utrustning 356 kronor 49 öre, till diverse extra kostnader 9,100 kronor 89 öre samt till byråarbetskostnader 1,460 kronor.

Vid frågans anmälan inför Kungl. Maj:t har departementschefen för egen del anfört följande:

»I 1751 års traktat uppräknas, såsom i det föregående omnämnts, vissa punkter, genom vilka gränsen skall framgå. Å flertalet av dessa brytningspunkter uppfördes riksrös (huvudrös) vid gränsens utmärkande åren 1752—1766. Att något av nämnda rös skulle blivit felaktigt placerat, har ej vare sig från svensk eller norsk sida påståtts. Vid gränsens första uppgående utsattes emellertid rös icke blott å brytningspunkterna utan även däremellan, då distansen var lång (mellanrös). Under 1896 och 1909 års gränsförrättningar konstaterades, att vissa av mellanrösen icke ligga på rätta sammanbindningslinjen mellan närmaste huvudrös ävensom att gränsgatan från rös till rös på en del sträckor går i bukter.

Enligt ovannämnda alternativ B förutsättes nu, att en uträtning av sistnämnda bukter å gränslinjen åvägbringas, medan däremot någon flyttning av felaktigt placerade mellanrös icke skulle äga rum. Med avseende härå torde böra framhållas, att såväl huvudrös som mellanrös samtliga synas fortfarande befinna sig å den plats, där de ursprungligen blivit satta, och att således en ändring härutinnan skulle medföra rubbade av alltsedan gränsens tillkomst bestående förhållanden. En sådan fullständig revision av riksgränsen, som från svensk sida först ifrågasattes, skulle vidare helt säkert medföra uppkomsten av åtskilliga svårösta tvister angående äganderättsförhållanden på ömse sidor om gränsen. Då härtill kommer att, enligt vad utredningen giver vid handen, den mark som skulle beröras av gränsrevisionen torde hava ett helt ringa värde, vilket i varje fall ej motsvarar kostnaderna för en dylik revision, synes intet vara att erinra mot att den förestående förrättningen gives den mindre omfattande beskaffenhet, som avses i alternativ B. En gränsuppgång enligt detta alternativ kan icke, lika litet som föregående röjningar, innebära avstående å någondera sidan av rätten att i fall av behov påkalla en fullständig revision av gränsen. Härom torde emellertid, för undvikande av missförstånd, norska regeringen böra underrättas i samband med godkännande av instruktionen för de blivande gränskommissionerna.

Vad härefter beträffar kostnaderna för förrättningen, möter obestridd-

ligen, på sätt chefen för rikets allmänna kartverk antytt, viss svårighet att på förhand fixera desamma. Den av kartverkschefen framlagda beräkningen synes mig emellertid uppgjord med iakttagande av vederbörlig sparsamhet. Av det för förrättningen i dess helhet för Sveriges del beräknade beloppet 103,000 kronor kan, enligt vad kartverkschefen under hand meddelat mig, å de arbeten, som skulle företagas före den 1 juli 1930, antagas komma att belöpa omkring 70,000 kronor, vilken summa alltså erfordras för budgetåret 1929/1930. Att kostnaderna för nämnda tid sålunda uppgå till åtskilligt mer än hälften av totalkostnaden, har sin grund bland annat däri, att andra årets gränsarbeten måste igångsättas redan under juni 1930.

I enlighet härmed synes för ändamålet böra av riksdagen äskas ett reservationsanslag för budgetåret 1929/1930 å 70,000 kronor. Tillika torde med hänsyn därtill, att gränsarbetena under år 1929 äro avsedda att taga sin början redan i maj månad, bemyndigande av riksdagen böra utverkas att av tillgängliga medel, förslagsvis andra huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar, utanordna det belopp, som kan erfordras före nämnda budgetårs ingång, vilket belopp sedermera bör ersättas från nu ifrågakvarande anslag.»

Utskottets
yttrande.

Utskottet, som tagit del av de i ärendet ingivna handlingarna, har icke funnit skäl till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att riksdagen må till bestridande av kostnaderna för uppgående av riksgränsen mot Norge för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag å 70,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt före den 1 juli 1929.

Stockholm den 5 februari 1929.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, J. L. Widell, Olof Olsson, O. Bergqvist, J. Nilsson i Malmö, P. A. Dahl, K. V. Rydén, C. I. Asplund, K. E. Andersson i Eliantorp, O. A. Ernfors och D. Hansén;

från andra kammaren: herrar A. Anderson i Råstock, C. R. Jansson i Falun, S. Bengtsson i Norup, L. J. Carlsson-Frosterud, A. Å:son Törnkvist i Karlskrona, E. J. Wigforss, J. Olofsson i Digernäs, S. Persson i Fritorp, G. Strindlund, G. Persson i Falla och F. V. Sandwall.